

ЛУК'ЯНЧИКОВ Є. Д.

д.ю.н., професор, професор кафедри інформаційного права та права інтелектуальної власності, Національний технічний університет України «КПІ», м. Київ

ЛУК'ЯНЧИКОВ Б.Є.

к.ю.н., доцент, доцент кафедри криміналістики та судової медицини, Національна академія внутрішніх справ, м. Київ

ПОЧАТКОВИЙ ЕТАП ДОСУДОВОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Аналіз норм чинного КПК України дозволяє дійти висновку про розподіл кримінального провадження на два етапи – досудове та судове провадження. Проте в п. 10 ст. 3 КПК перша частина провадження має назву досудове розслідування. У цьому зв'язку постає питання про співвідношення понять досудове провадження та досудове розслідування. При визначенні кримінального провадження зазначається, що його змістом є процесуальні дії у зв'язку із вчиненням діяння, передбаченого законом України про кримінальну відповідальність (п. 10 ст. 3 КПК).

Досудове розслідування є стадією кримінального провадження. Відповідно до чинного законодавства її початок пов'язано із внесенням відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру

досудових розслідувань. У зв'язку із цим окремі науковці вважають зазначену процедуру спрощеною [1, с. 468-474].

Законодавець чітко визначає суб'єктів кримінально-процесуальної діяльності, які наділені правом вносити відомості про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань (далі – ЄРДР) і термін протягом якого це має бути здійснено (не пізніше 24 годин після подання заяви, повідомлення про його вчинення або самостійного виявлення відомостей про це з будь-якого джерела).

Переважна кількість заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення надходить до органів внутрішніх справ, як правило, їх чергової частини. Певна частина таких повідомлень не містить ознак злочину, а вказує на інші правопорушення (адміністративні, дисциплінарні тощо). В результаті первинної перевірки відомості, що у них містяться не підтверджуються і заяви не передаються слідчим для дослідження та прийняття рішення про необхідність досудового розслідування та внесення їх до ЄРДР. На цій підставі окремі науковці вважають, що не всі заяви та повідомлення про вчинення кримінальних правопорушень вносяться до ЄРДР, а відповідно, не завжди за ними розпочинається розслідування [2]. З цього приводу слід підтримати думку Л. М. Лобойка, який зазначає, що реєстрація заяв про злочини і реєстрація злочинів є різними поняттями. Відомості про кількість кримінальних проваджень, а відповідно внесених до ЄРДР заяв про злочини свідчать, що в умовах дії нового КПК значно більше потерпілих ніж раніше отримали можливість захистити свої порушені права у межах кримінального провадження [3, с. 24].

З метою упорядкування діяльності з приймання та перевірки інформації про правопорушення, що надходить до органів внутрішніх справ, наказом МВС України від 19.11.2012 № 1050 затверджено Інструкцію про порядок ведення єдиного обліку в органах і підрозділах внутрішніх справ України заяв і повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення та інші події [4].

Зазначена Інструкція встановлює порядок ведення єдиного обліку органами і підрозділами внутрішніх справ України заяв і повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення та інші події, а також порядок здійснення контролю за його дотриманням. Прийняття заяв і повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення та інші події, незалежно від місця і часу їх учинення, повноти отриманих даних, особистості заявника, здійснюється цілодобово негайно тим органом внутрішніх справ, до якого надійшла заява чи повідомлення про вчинені кримінальні правопорушення та інші події, або самостійне виявлення слідчим або іншою службовою особою органу внутрішніх справ з будь-якого джерела обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення.

Такі дії проводяться уповноваженими працівниками чергових частин, перелік яких визначено Інструкцією. Оперативний черговий, отримавши заяву чи повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення та іншу подію зобов'язаний відразу зареєструвати її в журналі Єдиного обліку та направити на місце події слідчо-оперативну групу чи оперативну групу.

Заяви або повідомлення фізичних або юридичних осіб про вчинення кримінального правопорушення та іншої події можуть бути усними або письмовими. Усні заяви про вчинення кримінального правопорушення заносяться до протоколу, форма якого наведена у додатку до Інструкції. Протокол підписують заявник та посадова особа, яка прийняла заяву.

Заявника під підпис попереджають про кримінальну відповідальність за завідомо неправдиве повідомлення про вчинення злочину, передбачену статтею 383 Кримінального кодексу України.

Заяви та повідомлення можуть містити різний обсяг інформації про кримінальне правопорушення. Тому оперативний черговий може здійснити певні дії для їх перевірки та отримання додаткової інформації. У невідкладних випадках може бути проведений огляд місця події (ч. 3 ст. 214 КПК). Наявність такої інформації дозволяє оперативному черговому, вже на цьому етапі, відділити заяви та повідомлення, що містять відомості про ознаки злочину та після реєстрації в журналі ЄО передати їх начальникові слідчого підрозділу для внесення слідчими відповідних відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань.

Заяви і повідомлення, у яких відсутні відомості про злочин, після реєстрації в журналі ЄО оперативний черговий доповідає начальникові органу внутрішніх справ для розгляду та прийняття рішення згідно із Законом України «Про звернення громадян» або Кодексом України про адміністративні правопорушення.

Якщо начальник органу внутрішніх справ встановить, що заява чи повідомлення містять відомості про злочин, він за своєю резолюцією (не пізніше однієї доби з часу реєстрації заяви в ЄО) повертає її до чергової частини для негайної передачі начальнику слідчого підрозділу. Зазначений порядок перевірки інформації про кримінальні правопорушення створює додаткові гарантії захисту прав та законних інтересів заявника.

Таким чином, перед тим як інформація про кримінальне правопорушення надійде до слідчого вона підлягає перевірці з боку оперативного чергового та підпорядкованих йому осіб, а також керівника органу внутрішніх справ. Це дозволяє зменшити навантаження на слідчого, зосередити його увагу на роботі над дійсними а не уявними правопорушеннями.

До прийняття КПК 2012 р. подібна діяльність здійснювалась в стадії порушення кримінальної справи, яку розглядали як фільтр до стадії досудового розслідування. Термін такої перевірки міг тривати до 10 діб і обумовлювався об'єктивними обставинами правопорушення, необхідністю отримати достатню інформацію для прийняття процесуального рішення. Здійснювалась вона обмеженими процесуальними засобами, які були названі у законі. Як і сьогодні єдиною слідчою дією для перевірки інформації про злочин був огляд

місяця події у невідкладних випадках. Підсумковим процесуальним рішенням такої перевірки була постанова про порушення кримінальної справи або відмову у цьому. Винесення постанови про порушення кримінальної справи та прийняття її до свого провадження свідчило про початок досудового розслідування.

Чинним КПК внесено певні зміни у такий порядок. Після перевірки заяви або повідомлення про кримінальне правопорушення оперативним черговим її передають слідчому, який у журналі ЄО ставить відмітку про час та дату її отримання, посаду, прізвище та підпис, вносить в електронному вигляді, відомості про реєстраційний номер журналу ЄО, номер кримінального провадження, дату та годину перенесення заяви чи повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення та іншої події до Єдиного реєстру досудових розслідувань. Контроль за достовірністю внесених відомостей забезпечує працівник підрозділу інформаційно-аналітичного забезпечення (п. 3.13 Інструкції).

Внесення слідчим відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань слід розглядати як процесуальне рішення. Піддавши аналізу вихідну інформацію слідчий доходить висновку, що вона вказує на ознаки кримінального правопорушення, яке потребує досудового розслідування і вносить відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань. З цього часу він може застосовувати усі засоби пізнавальної діяльності, що передбачені КПК для встановлення обставин кримінального правопорушення і особи, що його вчинила.

За даними окремих дослідників близько 85 % заяв і повідомлень, що надходять до правоохоронних органів не містять інформації достатньої для висновку про кримінальне правопорушення [5, с. 88]. Зважаючи на те, що в таких випадках для встановлення ознак кримінального правопорушення і прийняття процесуального рішення потрібен деякий час, наказом Генерального Прокурора України № 113 від 14.11.2012 року внесено зміни до Положення про порядок ведення Єдиного реєстру досудового розслідування. Прокурору надано право встановлювати термін перевірки матеріалів кримінального провадження, які реєструються у Єдиному реєстрі до 7 діб [6]. Дане положення відповідає потребам практики і сприятиме виваженому та обгрунтованому підходу до внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань, але має бути врегульоване не наказом, а внесенням відповідних змін у ст. 214 КПК України. Можна повернутися до тих термінів, що визначалися в КПК 1960 р. і пройшли перевірку часом. За загальним правилом рішення про внесення відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань має бути прийняте негайно, але не пізніше 3 діб з моменту внесення до Єдиного обліку. Коли відомостей для прийняття рішення недостатньо, перевірка здійснюється посадовими особами органу внутрішніх справ у строк не більше 10 діб шляхом відібрання пояснень від окремих громадян чи посадових осіб або витребування необхідних документів.

Список використаних джерел:

1. Самойлов М. В. Прийняття нового Кримінального процесуального кодексу України: позитивні та негативні риси / М. В. Самойлов, М. І. Карпенко // Актуальні проблеми юридичної науки – 2012 : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 14 грудня 2012 р.) – Київ, 2012. – С. 468-474.
2. Баганець О. Проблеми в застосуванні КПК 2012 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.baganets.com/public/problemi-v-zastosuvann-kpk-2012-roku.html>.
3. Лобойко Л. М. Реалізація норм чинного КПК України щодо досудового провадження: окремі аспекти / Л. М. Лобойко // Право України. – 2013. - № 11. – С. 22-31.
4. Інструкція про порядок ведення єдиного обліку в органах і підрозділах внутрішніх справ України заяв і повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення та інші події та положень про комісії, затверджено наказом Міністерства внутрішніх справ України від 19 листопада 2012 р. № 1050 // Офіційний вісник України. – 2013. - № 1. – Ст. 30.
5. Бражник Ю. Ю. Стадії кримінального процесу : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Бражник Юрій Юрійович. – Запоріжжя, 2014. – 210 с.
6. Про внесення змін до положення про порядок внесення до Єдиного реєстру досудового розслідування [Електронний ресурс] : наказ від 14.11.2012 р. № 113 / Генеральна прокуратура України. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/rada/show/v0113900-12>.